

NE NASILJU

jedinstven društveni
odgovor

**TREĆA MEĐUNARODNA NAUČNA KONFERENCIJA
DRUŠTVENE DEVIJACIJE**

**ZBORNIK RADOVA
NE NASILJU – JEDINSTVEN DRUŠTVENI ODGOVOR**

Banja Luka, 2018. godine

Izdavač:

**CENTAR MODERNIH ZNANJA
BANJA LUKA**

**Glavni i odgovorni urednik:
Doc.dr Nebojša Macanović**

Urednici:

Prof. dr Jagoda Petrović
Fakultet političkih nauka
Univerzitet u Banjoj Luci

Prof.dr Goran Jovanić
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
Univerzitet u Beogradu

Naučni odbor:

Akademik prof.dr Miodrag Simović (Banja Luka–BiH), prof.dr Milenko Kundačina (Mostar-BiH), prof.dr Aleksandar Jugović (Beograd – Srbija), prof.dr Ruža Tomić (Mostar-BiH), prof.dr Velimir Rakočević (Podgorica – Crna Gora), prof.dr Muhamed Omerović (Tuzla-BiH), prof.dr Snežana Mojsoska (Skopje-Makedonija), prof.dr Oliver Bačanović (Skopje-Makedonija), prof.dr Dragana Bašić (Banja Luka-BiH), prof.dr Goran Nedović (Beograd-Srbija), doc.dr Goran Bašić (Växjö-Švedska), prof.dr Goran Jovanić (Beograd-Srbija).

Recezentски odbor:

Prof.dr Jagoda Petrović (Banja Luka-BiH), prof.dr Refik Čatić (Zenica-BiH), prof.dr Vladimir Stojanović (Banja Luka-BiH), prof.dr Miodrag Romić (Banja Luka-BiH), prof.dr Petar Rajčević (K. Mitrovica-Srbija), doc.dr Nikolina Grbić- Pavlović (Banja Luka-BiH), prof.dr Husein Ljeljak (Mostar-BiH), doc.dr Slobodan Simić (Banja Luka-BiH), prof.dr Goran Nedović (Beograd-Srbija), prof.dr Muhamed Omerović (Tuzla-BiH), prof.dr Dragana Bašić (Banja Luka-BiH), doc.dr Kristina Bobrek Macanović (Banja Luka – BiH), prof.dr Goran Jovanić (Beograd-Srbija), doc.dr Vildana Pleh (Sarajevo- BiH), doc.dr Gordan Radić (Mostar – BiH), doc.dr Nebojša Macanović (Banja Luka-BiH), prof.dr Tatjana Gerginova (Skopje-Makedonija), doc.dr Mirjana Đorđević (Beograd-Srbija), doc.dr Nikola Findrik (Bihać-BiH).

**Lektor i korektor:
Kristina Bobrek Macanović**

**Tehnička priprema:
Oksana Bačinski**

**Štampa:
Markos**

**Za štampariju:
Igor Jakovljević**

**Tiraž:
200**

NASILNIČKO PONAŠANJE NA SPORTSKIM PRIREDBAMA-NORMATIVNA REŠENJA I PROBLEMI U SRBIJI

Dr Milica Kovačević, docent

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu¹²⁹

Mr Ljiljana Stevković, asistent

Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu¹³⁰

Sažetak: Tokom poslednjih godina Srbija se susreće sa problemom nasilničkog ponašanja na sportskim priredbama, a neretko ovakvi događaji rezultiraju teškim telesnim povredama i velikim materijalnim štetama. Osim toga sportske manifestacije tako dobijaju negativnu konotaciju, iako bi sport trebalo da doprinese konstruktivnom razvoju dece i mladih. U cilju rešavanja ovih problema u Srbiji su usvajani novi i menjani već postojeći zakoni. U radu su data pojmovna opredeljenja nasilja na sportskim priredbama, a potom, primenom normativno-dogmatskog i komparativnog metoda, analizirana srpska zakonska rešenja uz osvrt na stanje i probleme u praksi, kao i na usaglašenost naše legislative sa međunarodnim, i posebno evropskim, standardima u ovoj oblasti. Svrha rada jeste da se posredno ukaže na moguće pravce reformisanja postojećih rešenja.

Ključne reči: nasilje, sport, huliganizam, zakon.

Uvodna razmatranja¹³¹

Nasilje na sportskim priredbama predstavlja problem sa kojim se susreću mnoge države. Jedan od najpoznatijih slučajeva nasilja odigrao se u Briselu, na stadionu Heysel, 1985. godine, neposredno pre odigravanja finalnog meča Kupa evropskih šampiona između Juventusa i Liverpula, kada je 39 navijača izgubilo život. UEFA je potom izrekla zabranu učestvovanja u svim evropskim takmičenjima za fudbalske klubove Ujedinjenog kraljevstva, a Britanci su kasnije osmislili kompleksnu strategiju za suzbijanje huliganizma, na koju se danas ugledaju mnoge druge države.

Tragičnih događaja sa teškim posledicama bilo je i u drugim evropskim zemljama, kao i u Južnoj Americi (najviše u Brazilu) i Australiji, pa neki autori čak navode da je nasilje na sportskim priredbama, pre svega, karakteristično za ove delove sveta (Newson, 2017: 4). Iako se u medijima i literaturi o nasilju u vezi sa sportom i, konkretnije, huliganizmu neretko govori kao o "engleskoj bolesti" činjenice ipak govore u prilog tome da je u pitanju pojava poznata svuda u svetu, a uz to i zabeležena u istorijskim spomenicima koji datiraju vekovima unazad. Tako je još u Starom Rimu dolazilo do sukobljavanja "plavih" i "zelenih" navijača na trkama dvokolica (Frosdick, Marsh, 2005: 120), a agresivnost su gledaoci ispoljavali i pri posmatranju gladijatorskih borbi (Dimovski, Ilić, 2015: 120). Ipak, tek u drugoj polovini 20. veka nasilje na sportskim priredbama počinje da izaziva pažnju kao opasan društveni problem, jer tada sport postaje delatnost od ogromnog komercijalnog i globalnog značaja.

U literaturi pronalazimo različite definicije nasilja u sportu. Terry i Jackson navode da nasilje u sportu predstavlja štetno ponašanje koje nema direktne veze sa nadmetanjem u sportu i stoga vodi

¹²⁹ bucak80@gmail.com

¹³⁰ stevkoviclj@gmail.com

¹³¹ Rad predstavlja rezultat rada na projektu *Razvoj metodologije evidentiranja kriminaliteta kao osnova kreiranja efikasnih mera za njegovo suzbijanje*, br. 179044. Projekat implementira Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, a finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

nekontrolisanoj agresiji mimo sportskih pravila, koja služi kompeticiji u unapred zadatim okvirima (Terry, Jackson, 1985: 27). Nasilje u sportu se može podeliti na nasilje između sportista, odnosno nasilje na terenu, i nasilje posmatrača/navijača, odnosno nasilje van terena, mada se neretko ovi oblici nasilja prepliću, posebno onda kada nasilje na terenu izazove nasilje među navijačima (Spaaij, 2006: 10).

Dobro je poznato da se nasilje u sportu najčešće ispoljava na fudbalskim utakmicama, pa se tako naučna istraživanja često bave huliganizmom fudbalskih navijača, mada je ovaj oblik nasilja samo jedna komponenta ukupnog nasilja u sportu. Međutim, mora se priznati da nasilje između samih sportista i druge situacije u kojima se ispoljava nasilje sportista i posmatrača sportskih događaja nemaju ni izbliza onaj značaj kakav ima nasilje manifestovano kroz huliganizam, i to, nažalost, upravo na fudbalskim utakmicama. Tako se fudbalski huliganizam tokom nekoliko poslednjih decenija jasno izdvaja u odnosu na druge forme nasilja u sportu, jer on ne podrazumeva samo incidentne situacije u kojima nezadovoljni navijači napadaju sportske arbitre ili pak protivničke igrače, već sve češće i masovne okršaje tabora suprotstavljenih navijača, kao i sukobljavanje navijačkih grupa sa policijom (Spaaij, 2006: 11).

Treba naglasiti da je fudbalski huliganizam fenomen koga prate brojne nedorečenosti, počevši od toga da nije jasno definisano ni šta zapravo on podrazumeva. Tako se u literaturi navodi da je u pitanju tek jedan široko shvaćen koncept koji obuhvata razne forme nedoličnog i nasilnog ponašanja fudbalskih navijača masovno okupljenih na jednom mestu. Uobičajeno se smatra da fudbalski huliganizam podrazumeva vršenje nekih krivičnih dela (oštećenje stvari, nanošenje teških telesnih povreda i drugo), da se odigrava neposredno pre, tokom ili posle utakmice, te da njegovi akteri mogu biti lica koja su se zatekla na sportskom događaju, ali i pripadnici bandi koji se predstavljaju kao navijači koristeći sportski događaj za unapred planirano sukobljavanje sa drugim bandama, kako na stadionu tako i van njega (Siekmann, 2012: 336).

Kada je reč o uzrocima nasilja u sportu, ni tu se ne mogu dati bilo kakvi precizniji odgovori. Često se ističe da je nasilje na sportskim priredbama "izdovni ventil" za mlade koji su nedozvoljni svojim socio-ekonomskim statusom i životnim perspektivama, mada se neretko i alkohol spominje kao uzročnik agresije. Zanimljiva je i uloga medija u nastajanju i širenju nasilja u sportu, pa se tako u literaturi navodi da mediji opširnim izveštavanjem i drastičnim prenaplašavanjem određenih detalja čak podstiču interesovanje publike za učestvovanje u nasilju ili pak izazivaju želju za osvetom prema navijačima iz suprotnog tabora (Redhead, 2007). Dalje, ispoljavanje nasilja nesumnjivo zavisi i od ličnih karakteristika, a od uticaja može biti i želja da se, na pogrešan način, iskaže ljubav i lojalnost prema sportskom klubu. Konačno, ne sme se zanemariti ni udeo države i njenih institucija, a pre svega policije, jer neadekvatan ili preterano intenzivan odgovor na prvobitno ispoljeno nasilje može usloviti ponovno vršenje nasilnih akata još jačeg intenziteta (Gow, Rookwood, 2008. 73-76).

I pored toga što sportske priredbe mogu biti povod za manifestovanje nasilja, to nikako ne bi smelo uticati na afirmativnu sliku o sportu generalno. Naprotiv, opšte je poznato da je praktikovanje sportskih aktivnosti način da se podstakne društvena kohezija, te da poštovanje sportskih pravila doprinosi jačanju tolerancije i poboljšanju međusobnog razumevanja i prihvatanja. Tako se i na sajtu Saveta Evrope navodi da sport doprinosi poštovanju prethodno usaglašenih pravila, da podstiče na dostojanstveno držanje kako u pobjedi tako i u porazu, te da razvija društvene veštine i poštovanje etičkih normi.¹³² Suvišno je naglašavati koliko sport može biti koristan kada je u pitanju kvalitetno strukturiranje slobodnog vremena dece i mladih, bilo da se bave sportom ili navijaju na sportskim priredbama. Sport treba da bude dostupan svima, bez obzira na materijalne prilike, lične odlike, rasu ili naciju. Zbog svega navedenog, razmišlja se o tome kako da se održavanje sportskih događaja učini što bezbednijim, umesto da se rizik isključi neodržavanjem manifestacija koje se unapred procenjuju kao kritične.

Suzbijanje nasilja u sportu i evropska legislativa

Neposredan povod za usvajanje Evropske konvencije o nasilju i nedoličnom ponašanju gledalaca na sportskim priredbama i naročito na fudbalskim utakmicama (Strazbur, 19. avgust 1985. godine, CETS n. 120) bio je opisani tragični događaj na stadionu Heysel. Od tada je ova konvencija

¹³² <https://www.coe.int/en/web/sport/spectators-violence>

okosnica svih daljih napora za suzbijanje nasilja u sportu na starom kontinentu. Konvencija je obavezujuća i za Srbiju koja ju je inkorporirala u svoje nacionalne propise.

U preambuli je konstatovano da se konvencija usvaja usled sagledavanja opasnosti od nasilja u sportu, a posebno fudbalskog huliganizma s obzirom na učestalost i posećenost fudbalskih utakmica kako između reprezentacija evropskih država, tako i između evropskih klubova na različitim takmičenjima. Takođe, naglašava odgovornost države i njenih institucija, ali još više i odgovornost sportskih organizacija u vezi sa preduzimanjem mera obezbeđenja, iako se pri tome istovremeno akcentuje i činjenica da uzroci nasilja u sportu ne leže u samom sportu već su daleko složenijeg karaktera, i tiču se različitih aspekata društvenog života, dok je sportska priredba samo prilika i prostor za erupciju nasilja.

Cilj konvencije jeste da se države obavežu da preduzmu sve mere potrebne za suzbijanje nasilja, rukovodeći se specifičnim okolnostima koje nameću fudbalske utakmice, ali i manifestacije iz oblasti drugih sportova. Zbog toga je nužno formiranje odgovarajućih tela koja će povezivati sve državne i druge institucije u jednu celinu

Dalje, član 3, predviđa da države treba da podržavaju odgovorno organizovanje sportskih događaja i da kreiraju mehanizme za saradnju između klubova i navijača, tako da odgovarajuće vođe navijača koordiniraju navijače na utakmicama i na putovanjima. Treba preduzeti mere kojima se onemogućava putovanje na manifestacije onih lica od kojih se osnovano mogu očekivati nasilni akti. Posebno treba nastojati da sportski klubovi i nadležni za organizaciju sportskih manifestacija primene sledeće mere:

1. dizajniranje i projektovanje stadiona na način koji podržava primenu bezbednosnih mera, i upotreba materijala koji ne povećavaju rizik od nasilja, kao i postavljanje odgovarajućih ograda i sličnog na način koji ne otežava rad policije
2. odgovarajuću segregaciju navijača kroz prodaju karata pre utakmice
3. onemogućavanje ulaska na terene i u dvorane za lica za koja je utvrđeno da nisu poželjna na manifestacijama i alkoholisanih lica
4. omogućavanje sistema putem koga će se na pouzdan način prenositi poruke i informacije publici prisutnoj na manifestaciji
5. onemogućavanje prodaje i unošenja alkoholnih pića na terene i u dvorane, te kontrolisanje bezbednosti ambalaža u kojima se pića nalaze
6. onemogućavanje unošenja predmeta kojima bi se mogla ugroziti bezbednost i pirotehničkih sredstava
7. preduzimanje mera kako bi se omogućilo bezbedno kretanje u masi.

Konačno, čl. 3. konvencije predviđa da neprestano treba preduzimati mere edukativnog karaktera kako bi se pre svega mladi naveli na poštovanje pravila sportske kulture, u čemu je uloga masovnih medija od presudnog značaja.

Preostali deo teksta odnosi se na saradnju država u pogledu procesuiranja i kažnjavanja lica osumnjičenih i osuđenih za akte nasilja na sportskim terenima. Države treba da preduzmu mere koje pojednostavljuju ustupanje nadležnosti onda kada je to celishodno, te da izručuju osumnjičena i osuđena lica u države koje ih traže kako bi protiv njih bio pokrenut postupak ili kako bi se izvršavala kazna izrečena u skladu sa zakonom.

Radi uspešnijeg primenjivanja konvencije, države imaju obavezu da međusobno razmenjuju podatke o stanju na terenu, kao i pozitivnopravnom okviru koji se na nacionalnom nivou odnosi na nasilje u sportu, a radi kontrolisanja ispunjavanja obaveza formira se odgovarajući komitet koga sačinjavaju predstavnici država potpisnica. Tako je Stalni komitet za sprečavanje nasilja 18. juna 2015. godine, na svom 40. sastanku, usvojio preporuku Rec (2015) 1 kojom sugeriše kako i na koji način primeniti niz mera koje bi trebalo da povećaju sigurnost na sportskim manifestacijama, a pre svega fudbalskim utakmicama. Ukratko rečeno, Komitet predlaže da se primeni Model protoka (eng. *Flow model*), odnosno integrisano multiagencijsko planiranje i funkcionisanje u cilju kreiranja sigurnog i bezbednog događaja na kome se navijači osećaju dobrodošlim. Sve počinje davanjem adekvatnih informacija o ulaznicama i putovanjima, nastavlja se organizovanim transportom navijača gostujućeg kluba, potom organizovanim okupljanjem i razgledanjem pre utakmice, prisustvovanjem utakmici u prijateljskoj atmosferi, te okupljanjem nakon utakmice i okončava bezbednim putovanjem nazad kući.

Pored dokumenata Saveta Evrope, od značaja za sprečavanje nasilja u sportu su pravila koja propisuju UEFA (Međunarodna fudbalska federacija) i FIFA (Udruženje evropskih fudbalskih asocijacija).

Nasilje na sportskim priredbama u Srbiji

Positivnopravni okvir za suzbijanje nasilja u sportu u Srbiji čine Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama¹³³, Zakon o sportu¹³⁴ i Krivični zakonik¹³⁵, kao i drugi sporedni zakonski tekstovi i podzakonska akta.

Ovom prilikom ćemo se fokusirati na odredbe Krivičnog zakonika (KZ), imajući u vidu da je izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2009. godine nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi inkriminisano u okviru ovog zakona, što je sasvim prirodno i logično s obzirom da je reč o pravnom aktu koji pretenduje da bude kodifikacija celokupnog materijalnog krivičnog prava. Kasnije je pomenuta inkriminacija modifikovana tako da je sada reč o krivičnom delu nasilničkog ponašanja na sportskoj priredbi ili javnom skupu (čl. 344a).

Radnja krivičnog dela određena je alternativno kao:

- fizički napad ili fizičko obračunavanje sa učesnicima sportske priredbe ili javnog skupa
- vršenje nasilja
- oštećenje imovine veće vrednosti prilikom dolaska ili odlaska sa sportske priredbe ili javnog skupa
- unošenje u sportski objekat ili bacanje na sportski teren, među gledaoce ili učesnike javnog skupa predmeta, pirotehničkih sredstva ili drugih eksplozivnih, zapaljivih ili škodljivih supstanci koje mogu da izazovu telesne povrede ili ugroze zdravlje učesnika sportske priredbe ili javnog skupa
- neovlašćeno ulazanje na sportski teren ili deo gledališta namenjen protivničkim navijačima i izazivanje nasilja
- oštećenje sportskog objekta, njegove opreme, uređaja i instalacija
- izazivanje ponašanjem ili parolama nacionalne, rasne, verske ili druge mržnje ili netrpeljivosti zasnovane na nekom diskriminatornom osnovu usled čega dođe do nasilja ili fizičkog obračuna sa učesnicima.

Kada je reč o posledici, kod jednog broja navedenih radnji krivičnog dela ona se sastoji u nastupanju konkretne opasnosti po život i zdravlje ljudi ili imovine veće vrednosti, dok je kod radnji koje se sastoje u oštećenju imovine veće vrednosti prilikom dolaska ili odlaska sa sportske priredbe ili javnog skupa i oštećenju sportskog objekta, njegove opreme, uređaja i instalacija potrebno da nastupi određeno oštećenje objekta radnje. To oštećenje ili povreda objekta radnje podrazumeva negativnu fizičku, materijalnu promenu na objektu radnje prouzrokovanu radnjom krivičnog dela (Stojanović, 2006: 113).

Za osnovni oblik krivičnog dela predviđena je kazna zatvora od šest meseci do pet godina i novčana kazna.

Izvršilac krivičnog dela može biti bilo koje lice, što znači da se u tom svojstvu mogu naći navijači, ali i sportisti i sportski arbitri, a zanimljivo je da je u našoj sudskoj praksi zabeležen značajan broj slučajeva gde su se kao izvršioci krivičnog dela pojavljivali upravo sportisti/igrači na mečevima (Marković, 2016). Tako se u svojstvu izvršioca može pojaviti i igrač koji je trenutno van terena, pa se sa navijačima nalazi u ulozi saizvršioca krivičnog dela (Turanjanin, Milekić, 2013: 65). Izvršilac krivičnog dela može biti i trener, ili bilo koje drugo lice koje u stručnom svojstvu prisustvuje sportskoj priredbi. U prilog tome govori presuda Vrhovnog kasacionog suda RS, Kžž 24/12 od 11. aprila 2012. godine, doneta po zahtevu za zaštitu zakonitosti Republičkog javnog tužioca. Naime, ovaj sud je utvrdio da zakon jeste povređen presudom Apelacionog suda u Beogradu koji je preinačio prvostepenu presudu i okrivljene oslobodio od optužbe za krivično delo iz člana 344a,

¹³³ Službeni glasnik RS, br. 67/2003, 101/2005 - dr. zakon, 90/2007, 72/2009 - dr. zakon, 111/2009 i 104/2013 - dr. zakon.

¹³⁴ Službeni glasnik RS, broj 10/2016.

¹³⁵ Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016.

obrazlažući odluku time da okrivljeni kao učesnici sportske priredbe u svojstvu trenera rukometnih ekipa ne mogu biti izvršioци navedenog krivičnog dela, jer učesnici sportskog takmičenja koji po statutu Sportskog saveza imaju svojstvo obaveznog i dozvoljenog učesnika sportskog takmičenja, ne mogu biti ni aktivni ni pasivni subjekt ovog krivičnog dela. Drugostepeni sud je zauzeo stav da se ponašanje igrača, trenera i sudija reguliše statutom Sportskog saveza i da ukoliko dođe do nasilja između ovih učesnika na sportskom terenu onda oni podležu sankcijama predviđenim statutom ili drugim pravnim aktom Saveza. Vrhovni kasacioni sud je utvrdio da ovakva odluka nije u skladu sa zakonom, jer Krivični zakonik u čl. 344a. ne predviđa bilo kakvo ograničavanje kruga lica koja mogu biti izvršioци inkriminiranih radnji, pod uslovom da su prisutni na sportskoj priredbi.

Kada je reč o obliku krivice sa kojima se preduzima radnja krivičnog dela, reč je o umišljaju i to pre svega direktnom, s tim što je kod radnje koja se sastoji u izazivanju nacionalne, rasne, verske ili druge mržnje ili netrpeljivosti zasnovane na nekom diskriminatornom osnovu potrebna i posebna namera da se oštećeni provociraju po precizno određenom osnovu.

Kod ovog krivičnog dela od posebnog su značaja mesto i vreme preduzimanja radnje. Što se tiče mesta izvršenja, zanimljivo je da se ono ne ograničava samo na usko shvaćeno mesto odigravanja javnog skupa i sportske priredbe. Tako se kod radnje koja se manifestuje u oštećenju imovine veće vrednosti mesto izvršenja proteže i na lokacije kojima navijači/publika prolaze dolazeći i odlazeći sa javnog skupa ili sportske priredbe. Ovakvo određenje mesta izvršenja može stvarati probleme u praksi, jer se postavlja pitanje kada će biti reč o ovom krivičnom delu, a kada o drugim krivičnim delima (uništenje i oštećenje tuđe stvari, učestvovanje u tuči i drugo), imajući u vidu da su propisane krivične sankcije za krivično delo iz čl. 344a bitno strožije, kao i da se neke krivične sankcije, pre svega mera bezbednosti zabrane prisustvovanja određenim sportskim priredbama, izriču upravo za krivično delo iz čl. 344a. Osim toga, zaštitni objekat i sama priroda pomenutih krivičnih dela su bitno drugačiji. Ipak, nalazimo da je dobro što je mesto izvršenja radnje šire opredeljeno, jer kriminalno-politički razlozi govore u prilog tome da se izgređnici na javnim manifestacijama privedu pravdi i prepoznaju kao takvi. Koliko će se široko određivati mesto izvršenja, ostaje na sudskoj praksi da opredeli, ali nema sumnje da postoje objektivni kriterijumi na osnovu kojih se to može utvrditi.

Vezano za mesto izvršenja dela, krivično delo nasilničkog ponašanja na sportskoj priredbi ili javnom skupu može biti izvršeno i na priredbama koje nisu sportskog karaktera. Shodno tome, Zakon o javnim okupljanjima¹³⁶ u čl. 3, pod okupljanjem podrazumeva okupljanje više od 20 lica radi izražavanja, ostvarivanja i promovisanja državnih, političkih, socijalnih i nacionalnih uverenja i ciljeva, drugih sloboda i prava u demokratskom društvu. Dalje, okupljanje podrazumeva i druge oblike okupljanja kojima je svrha ostvarivanje verskih, kulturnih, humanitarnih, sportskih, zabavnih i drugih interesa. Zakon u čl. 4. pod mestom okupljanja predviđa svaki prostor koji je dostupan individualno neodređenom broju lica, odnosno zatvoreni prostor, objekat ili prostorija ograđena ili označena, u kojoj se vrši okupljanje i u koju se može ući ili iz nje izaći samo na za to određenom mestu.

Postavlja se pitanje da li je bilo celishodno proširivanje inkriminacije tako da obuhvati i nasilničko ponašanje na skupovima koji nisu sportskog karaktera, s obzirom da je svrha prvobitnog krivičnog dela bila zaštita javnog reda i mira na sportskim priredbama. Uz to, kada je reč o izazivanju nacionalne, rasne, verske ili druge mržnje ili netrpeljivosti zasnovane na nekom diskriminatornom osnovu postoje i druge inkriminacije putem kojih se suzbijaju ovakva ponašanja, kao što postoji i obavezna otežavajuća okolnost pri odmeravanju kazne za sva krivična dela koja su učinjena iz mržnje zbog ličnih odlika oštećenog, shodno čl. 54a KZ. Očigledno je da je intencija zakonodavca da na ovaj način zaštiti pripadnike različitih manjinskih grupa prilikom njihovih okupljanja. No, kako bi ovde posebno problematično bilo izricanje mere bezbednosti zabrana prisustvovanja javnim skupovima, jer treba precizno opredeliti kojim to javnim skupovima osuđeni ne sme prisustvovati, to se mera bezbednosti ni ne odnosi na javne skupove, već samo na sportske priredbe. Pri eventualnom drugačijem normiranju bića krivičnog dela u budućnosti, treba imati u vidu da se ne sme ekstenzivno ograničavati sloboda okupljanja i udruživanja koja je zaštićena i čl 11 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (1950. godina, Rim).

Što se tiče definisanja pojma sportska priredba, treba naglasiti da Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama predviđa da se sportskim priredbama smatraju sportska takmičenja i sportske manifestacije (čl. 2, st. 1).

¹³⁶ *Službeni glasnik RS*, broj 6/2016.

Vreme izvršenja je, takođe, šire opredeljeno jer se radnja može preduzimati tokom trajanja javnog skupa/sportske priredbe ali i neposredno pre ili posle. Logično je da se vreme izvršenja proteže i na vreme ulaska/izlaska sa stadiona/tribina ili druge javne površine, te da to može biti i vreme koje se provede u transportu ka i sa ovih manifestacija. Tako se u Zakonu o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama pod vremenom održavanja sportske priredbe smatra vremenski interval od dva časa pre početka sportske priredbe do dva časa nakon njenog završetka, odnosno, kad se održavaju sportske priredbe povećanog rizika, vremenski interval od četiri časa pre početka sportske priredbe do četiri časa nakon njenog završetka (čl. 2, st. 3)

Teži oblik krivičnog dela postoji onda kada je osnovni oblik izvršen od strane grupe. U skladu sa čl. 112, st. 2. KZ grupom se smatra najmanje troje lica udruženih radi trajnog ili povremenog vršenja krivičnih dela, pri čemu grupa ne mora da ima definisane uloge svojih članova, kontinuitet članstva ili razvijenu strukturu. Kolovođa grupe koja izvrši osnovni oblik krivičnog dela kažnjava se zatvorom u trajanju od 3 do 12 godina. Najteži oblik postoji onda kada su izvršenjem dela prouzrokovani neredi u kojima je nekom licu naneta teška telesna povreda ili je oštećena imovina veće vrednost (2-19 god).

Poseban oblik krivičnog dela nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu postoji onda kada službeno ili odgovorno lice pri organizovanju sportske priredbe ili javnog skupa ne preduzme mere obezbeđenja kako bi se onemogućio ili sprečio nered, pa usled toga budu ugroženi život ili telo većeg broja ljudi ili imovina veće vrednosti. Ovo lice će se kazniti zatvorom od tri meseca do tri godine i novčanom kaznom. Detaljne odredbe o obimu i prirodi obaveza službenih i odgovornih lica sadrži Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, a od značaja može biti i Zakon o javnim okupljanjima.

Da je fenomen nasilničkog ponašanja na sportskim priredbama bitno drugačiji od nasilničkog ponašanja na javnom skupu potvrđuje i to što zakonodavac predviđa da se učinocima svih oblika krivičnog dela nasilničkog ponašanja na sportskoj priredbi, osim službenom i odgovornom licu koji nisu preduzeli odgovarajuće mere obezbeđenja, obavezno izriče mera bezbednosti zabrane prisustvovanja sportskoj priredbi.

Mera bezbednosti zabrane prisustvovanja određenim sportskim priredbama uvedena je izmenama i dopunama Krivičnog zakonika iz 2009. godine. Tako je članom 89b KZ predviđeno da se ova mera može izreći onda kada je to neophodno radi zaštite opšte bezbednosti. Mera se izvršava tako što je učinilac krivičnog dela dužan da se neposredno pre početka vremena održavanja određenih sportskih priredbi lično javi službenom licu u područnoj policijskoj upravi, odnosno policijskoj stanici, na području na kojem se učinilac zatekao i da boravi u njihovim prostorijama za vreme održavanja sportske priredbe, a može trajati od jedne do pet godina počev od dana pravnosnažnosti odluke. Ukoliko je mera izrečena uz kaznu zatvora, vreme provedeno na izdržavanju kazne ne uračunava se u vreme trajanja mere.

Nepoštovanje mere bezbednosti može biti jedan od osnova za opozivanje uslovne osude. Naime, ako sud izrekne uslovnu osudu, istovremeno će odrediti da će se ta osuda opozvati, ako učinilac prekrši zabranu prisustvovanja određenim sportskim priredbama, odnosno ako ne izvrši dužnosti s tim u vezi (čl. 89b, st.4. KZ). Zakonom se može odrediti obavezna zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama, a kako je istaknuto ranije mera se izriče kod svih oblika krivičnog dela iz čl. 344a, osim kada je u pitanju nepreduzimanje mera obezbeđenja od strane službenih i odgovornih lica.

U praksi su se javili određeni, pre svega tehnički, problemi u vezi sa sprovođenjem ove mere bezbednosti. Postavlja se pitanje da li policija ima obavezu da obaveštava osuđena lica o terminima odigravanja sportskih događaja za koje im je izrečena mera bezbednosti, da li je dužna da obaveštava sud o kršenju mere bezbednosti, da li je potrebno da proverava zbog čega se lice nije javilo u policiju u vreme odigravanja utakmice, treba li da proverava da li postoji mera bezbednosti kada se lice javi u policijsku stanicu da izvrši meru bezbednosti, a sud nije obavestio policiju o postojanju te mere i drugo (Marković, 2016: 148). Primera radi, u praksi su se javili problemi u vezi sa merama koje se odnose na zabranu prisustvovanja određenim lokalnim turnirima koji mogu trajati po nekoliko dana i kada se utakmice odvijaju u terminima koji se protežu kroz dobar deo dana (Marković, 2016: 151). Takođe, dešavalo se i da presuda nedovoljno precizno opredeljuje vrstu sportskih priredbi na koje se odnosi zabrana, što implementaciju mere praktično čini nemogućom, kao na primer kada se mera bezbednosti odnosi na zabranu prisustvovanja ligi i turnirima u malom fudbalu, pri čemu u Srbiji

postoji veliki broj liga i turnira u ovoj sportskoj disciplini (Marković, 2016: 156). Čini se da bi se značajan deo svih ovih problema mogao rešiti poboljšanjem komunikacije i razmene informacija između sudova i policije, ali i između samih organizacionih jedinica policije.

Opravdanost inkriminisanja nasilja na sportskim priredbama potvrđuju i statističke evidencije. Naime u 2016. godini ukupno 126 punoletnih lica osuđeno je zbog krivičnog dela nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu, od čega je u svega 20 slučajeva izrečena zatvorska kazna. Imajući u vidu da je zakonodavac propisao zatvorsku kaznu za sve oblike ovog krivičnog dela, čini se da je kaznena politika naših sudova prilično blaga. Uz to, svega jednom licu je izrečena kazna u trajanju između 2 i 3 godine, dok su preostala lica osuđena na zatvorske kazne u trajanju kraćem od 6 meseci, to jest čak 13 lica je kažnjeno zatvorom u trajanju kraćem od 2 meseca. S obzirom da se za neke oblike ovog krivičnog dela mogu izreći dugotrajnije zatvorske kazne, pa čak i kazna do 12 godina zatvora, evidentno je da se sudovi opredeljuju za kažnjavanje na granici posebnih, pa i opštih, zakonskih minimuma (Republički zavod za statistiku, 2017). Zanimljivo je da je u 2015. godini za isto krivično delo takođe osuđeno 126 punoletnih lica. Ipak, zbog mogućih prolongiranja u vođenju krivičnog postupka treba se osvrnuti i na broj podnetih krivičnih prijava koji je u 2016. godini iznosio 108, a u 2015. značajno više (141). Broj podnetih krivičnih prijava govori o određenom uspehu do sada primenjivanih mera reakcije. Tako je 2013. godine čak 190 lica oglašeno krivim za krivično delo iz čl. 344a Krivičnog zakonika (Republički zavod za statistiku, 2014). U 2015. godini je kazna zatvora izrečena u 17 slučajeva, što bi ukazivalo na određeni kontinuitet sudske kaznene politike (Republički zavod za statistiku, 2016). Treba napomenuti da su se i maloletnici pojavljivala u svojstvu učinilaca ovog krivičnog dela. Tako je u 2016. godini vaspitna mera zbog ovog dela izrečena u 7 slučajeva, dok je 15 maloletnika bilo prijavljeno policiji (Republički zavod za statistiku, 2017). No, da bi se formirali iole prihvatljivi zaključci, neophodno je opsežno evaluiranje prikupljenih podataka, i to u kontekstu svih činilaca koji su uticali na to oni budu takvi.

Čini se da ipak nema preteranih razloga za optimizam, jer se u Srbiji i dalje ne može reći da se ljubitelji sporta osećaju bezbedno i spokojno pri prisustvovanju sportskim priredbama, što posebno važi za fudbalske utakmice. Tako je sasvim sveže sećanje na velike neredne koji su izbili u decembru 2017. godine pri održavanju 156. derbija između Partizana i Crvene zvezde, kada je na stadionu Partizana došlo do povređivanja navijača i huligana, te nanošenja materijalne štete.

Zaključak

Nasilničko ponašanje na sportskim priredbama predstavlja fenomen koji u savremeno doba nije stran gotovo ni jednoj državi. Uzroci ove pojave su veoma kompleksni, jer se ne mogu ograničiti na individualne, socijalne, ekonomske ili bilo koju drugu grupu činilaca. Evidentno je da je doprinos medija veoma bitan, te da oni svojim izveštavanjem o ovoj pojavi, makar i nehотиčno, mogu uticati na njeno popularisanje.

Iako se koren problema ne može jasno razaznati, to i dalje ne opravdava tolerisanje ovog vida nasilničkog ponašanja. Zato su na internacionalnom nivou usvojeni dokumenti čija implementacija treba da olakša praktičnu borbu na terenu. Oni sadrže niz konkretnih mera koje treba primeniti kako bi se zaštitila opšta bezbednost, ali i sloboda okupljanja i sve one vrednosti koje bi sport morao da podrazumeva. Problem nasilničkog ponašanja na sportskim priredbama treba posmatrati na aktivan način, bez lamentiranja nad postojećom situacijom i uz preuzimanje odgovornosti od strane nadležnih. Pred državu i sportske delatnike se tako stavlja čitav niz preduslova koje moraju ispuniti ukoliko žele da se upuste u organizovanje sportskih događaja, dok se od publike zahteva da ne postupa protivno precizno definisanim zabranama. Postupanje protivno tim zabranama u savremeno doba predstavlja činjenje, u najboljem slučaju, prekršaja, a mnogo češće i krivičnih dela.

Ipak, ne treba gubiti iz vida da nije dovoljno samo primenjivanje mera obezbeđenja u vidu postavljanja ograda, pretresanja, video nadzora i sličnog, niti praktikovanje zabrana i dosledno kažnjavanje. Ove mere su i te kako potrebne, ali su naponi na podizanju svesti o neprihvatljivosti i besmislenosti nasilja, te podsticanje tolerancije i spremnosti da se poštuje svačiji integritet daleko značajniji.

Literatura:

1. Dimovski, D. Ilić, I. (2015), "Nasilje u sportu u Republici Srbiji-Primer područja Višeg suda u Nišu", *NBP, Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 1, 119-133.
2. Frosdick, S, Marsh, P. (2005), *Football hooliganism*, Cullompton, Willan Publishing.
3. Gow, P, Rookwood, J. (2008), "Doing it for the team - examining the causes of contemporary English football hooliganism", *Journal of Qualitative Research in Sports Studies*, 2/1, 71-82.
4. Marković, S. (2016), "Mera bezbednosti „zabrana prisustvovanja određenim sportskim priredbama“ u praksi policije i pravosuđa", *NBP, Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 1, 133-161.
5. Newson, M. (2017), "Football, fan violence, and identity fusion", *International Review for the Sociology of Sport*, 52, 1-8.
6. Redhead, S.(2007) "The sporting life, the realism of the football factory", *Soccer and Society*, 1, 90-108.
7. Republički zavod za statistiku, (2014), *Saopštenje br. 191 od 15. jula 2014*, Beograd.
8. Republički zavod za statistiku, (2016), *Bilten Punoletni učinioci krivičnih dela u republici Srbiji, Prijave, optuženja, osude*, broj 629, Beograd.
9. Republički zavod za statistiku, (2016), *Saopštenje br. 189 od 15. jula 2016*, Beograd.
10. Republički zavod za statistiku, (2017), *Saopštenje br. 193 od 14. jula 2017*, Beograd.
11. Siekmann, R. (2012), *Introduction to International and European Sports Law*, The Hague, Sringer.
12. Spaaij, R. (2006), *Understanding football hooliganism*, Amsterdam, Amsterdam University Press.
13. Stojanović, Z. (2006), *Krivično pravo-Opšti deo*, Beograd, Pravna knjiga.
14. Terry, P, Jackson, J. (1985) "The determinants and control of violence in sports", *QUEST*, 37, 27-37.
15. Turanjanin, V, Milekić, V. (2013), "Osnovni oblik krivičnog dela nasilničkog ponašanja na sportskim priredbama ili javnom skupu kroz sudsku praksu", *Glasnik prava*, 3, 54-70.

VIOLENCE AT SPORTING EVENTS- NORMATIVE SOLUTIONS AND PROBLEMS IN SERBIA

Summary

Serbia has been facing the problem of violence at sports events, especially over the last few years. Such events have often resulted in serious bodily harm and significant material damage. In addition, sports events have been getting a negative connotation, although sport should contribute to a constructive development of children and young people. In order to solve these problems, new legal texts have been adopted and already existing texts have been amended in Serbia. Thus, the paper provides conceptual definitions of violence at sports events, and then, using the normative-dogmatic and comparative method, it offers analysis of serbian legal solutions with a review of the situation and problems occurring in practice, as well as analysis of the compliance of serbian legislation with international, and especially european, standards in this area. The purpose of the paper is to indicate the possible directions for the reform of the existing solutions.

Keywords: *violence, sport, hooliganism, law.*